

Tizenévesek alkoholfogyasztása Hollandiában és Magyarországon

Az elmúlt évek alkohol-és drogepidemiológiai kutatásai jelezték a főváros, illetve a szerhasználó magatartások kialakulása tekintetében a középiskolások fokozott érintettségét. Mindezek a kutatások többek között jelezték azt is, hogy a főváros drogérintettsége meghaladja az ország más részeinek érintettségét, másrészt feltárták, hogy a drogkipróbálás, illetve a különböző szerhasználó magatartások, szokások tekintetében a középiskolások jelentik az egyik leginkább veszélyeztetett korosztályt.

Kollégiumi nevelőmunkánk során éppen ezzel a korosztállyal foglalkozunk. Így a devianciák témaköréből az alkoholfogyasztásra fókuszált alábbi, Nyugat-európai kitekintést is nyújtó összefoglaló elemzés remélhetőleg segít abban, hogy ezzel a mindig aktuális problémával kapcsolatos ismereteinket bővítsük, és kiindulási alapot szolgál a további tantestületi értekezletek, megbeszélések témáihoz, intézkedések megtételéhez.

Az összeállítást Roy Violetta készítette.

„ Majdnem minden hétvégén sok alkoholt iszom. Sört nem iszom, mert keserű, nem szeretem az ízét. Az erős italok jöhetnek, mert azok édesek. Egész jó érzés, amikor egy kicsit be vagyok csípve.” (Kiki, 15 éves).

Hollandiában a tizenévesek egyre fiatalabb korban kezdenek el alkoholt fogyasztani. A legtöbb fiatal 11 és 15 éves kora között fogyasztja el az első alkoholos italát (Monshouwer et al., 2008). A lányok átlagban idősebbek (12,8 év) mint a fiúk (12,5 év), amikor először fogyasztanak alkoholt (Vet et al.,2007). Az általános iskola felső tagozatában készített felmérés szerint a fiatalok egyharmada már legalább egyszer fogyasztott alkoholt, a fiúk többet (43%), a lányok (28%). Az általános iskolában a 11 éves tanulók közül egy a tízből (9%) ivott a felmérést megelőző hónapban valamilyen alkoholos italt. A középiskolában ez az arány 51%, tehát a megkérdezett tanulócsoport fele (Monshouwer et al., 2008).

Az általános iskolában igazi részegség még alig fordul elő. Mindössze 3 százalékuknál fordul elő, hogy enyhén alkoholos befolyásoltság alá kerültek. A középiskolások esetében ez az arány a megkérdezetteknek csaknem a fele (43%). Az alkoholt rendszeresen fogyasztó 12 és 17 év közötti fiatalok 12%-a pedig, mértéktelen alkoholfogyasztóvá vált. Ez azt jelenti, hogy ezek közül a fiatalok közül a lányok hetente legalább 14 , a fiúk pedig 21 pohár alkoholt fogyasztanak. Az excessiev alkoholfogyasztás mértéke a fiatalok

életkorával egyenes arányban nő (Vet et al.,2007). Azoknak a 12 éveseknek a köréből, akik az elmúlt hónapban legalább egyszer valamilyen alkoholos italt fogyasztottak, 47% egy alkalommal öt pohár italnál többet ivott. Ez az arány az életkor növekedésével fokozatosan nő: a 16 éves kortól a minden harmadikról a minden másodikra (61%) emelkedik (Monshouwer,2008).

Azok a felmérésben megkérdezett 12 és 13 év közötti fiatalok, akik az elmúlt hónapban alkoholt fogyasztottak, szülői felügyelettel tették. Ahogy a fiatalok idősebbek lesznek, az alkoholfogyasztás kivonul a szülői ház falai közül a közösségi terek és létesítmények felé, és többnyire kávézóban, diszkókban és baráti társaság körében történik (Monshouwer et al.,2008). Sok fiatal, akik korábban szülői hozzájárulással otthon már italoztak, később gyakrabban és többet fogyasztanak házon kívül alkoholt, mint azok, akiknél ez otthon nem volt megengedett (Van der Vorst, 2007). Azok az aktuális alkoholfogyasztók, akik az elmúlt hónapban alkoholt fogyasztottak, önmaguk vásárolják az italt, többnyire vendéglátóhelyeken (diszkó, club, kávézó) és a szupermarkettekből (Monschouwer et.al., 2008).

A szülők csak korlátozott mértékben alkalmaznak szabályokat az alkoholfogyasztást illetően. A vizsgált általános iskolai csoportban csak 28%-nak volt konkrét megegyezése arról, hogy a szülők mikortól engedélyezik az alkohol használatát gyermekeiknek. A középiskolások esetében ilyen szülő-gyermek egyezmény csak 22%-nál fordult elő (Monshouwer et al., 2008). A szülő és gyermek közötti megegyezés alkohol fogyasztásra vonatkozó szabályait a fiatalok sokkal lazábban értelmezik szüleikhez képest (Van der Vorst, 2007).

A fiatalok a szórakozás megkezdése előtt is ugyanannyit isznak, mint azután. A szórakozni járó 13 éves fiatalok egyötöde iszik alkoholtartalmú italokat. A 14 és 15 évesek aránya ennek a kétharmada. Az összes szórakozni járó 13-17 éves fiatal fele már megismerkedett az alkohollal, amit otthon (64%) vagy a barátokkal (65%) fogyasztottak el (Laar et al., 2007).

A fiatalok körében főleg a kevert alapú italok, a premixitalok és a sör a legnépszerűbb. A fiúk főleg sört isznak, de a premixitalok is kedveltek náluk. Lányoknál a premixek és a likőrök a kedveltek, a sör nem igazán népszerű náluk (Monshouwer et al., 2008, Dorsseleer et al., 2007). Az egyes italok népszerűsége életkoronként változik. A sör és borfogyasztás a fiataloknál főleg idősebb korban jelenik meg (Vet et al., 2007).

A különböző iskolai évfolyamok etnikai összehasonlításakor az alkoholfogyasztás mértékét nézve nincs jelentős különbség. Az alkoholfogyasztás mértékének tekintetében ez a marokkói, török és a nem nyugati etnikai háttérrel rendelkező tanulóknál kevesebb, mint az őslakos holland származású tanulóknál. Az őslakos holland származású tanulók és a szurinami, arubai valamint az antillákról származó tanulók között e tekintetben nincsen különbség (Monshouwer et al., 2008).

A négy éve regisztrált 12-14 év közötti alkoholt fogyasztó fiatalok száma jelenleg csökkenő. A legnagyobb visszaesés mértéke a 12 év körüli lányoknál észlelhető. A 2003-ban történt felmérésben 70% nyilatkozott úgy: „néha- néha iszik alkoholt”, míg 2007-ben

ez a szám 50%-ra csökkent. A 12-14 éveseknek feltett kérdésre: „Fogyasztottál-e az elmúlt hónapban alkoholt?”, egyre több „nem” válasz volt feljegyezve. A legerősebb visszaesés a 14 éves fiúknál tapasztalható. A 2003-as felmérésben csaknem 65% fogyasztott alkoholt az elmúlt hónapban, 2007-ben ez az arány körülbelül 45%-ra változott (Monshouwer et al.,2008).

Az elért eredmények jórészt a fokozott média tevékenységnek, a szülőknek készült prevenciós kampányok hatásának és a helyi erőfeszítéseknek köszönhetőek. A szülőknek szóló kampányüzenet: „Nincs alkohol 16 év alatt!”, megtette a hatását.

Mindezek után térjünk át az elmúlt időszak magyar statisztikai adataiból nyert kép felvázolására.

A középiskolások alkohol-és drogfogyasztását vizsgáló kutatássorozat 1992-ben indult, amikor az Európa Tanács Pompidou csoportja által kidolgozott módszertani ajánlások és kérdőív felhasználásával Budapesten végeztek kutatásokat a középiskolák harmadik évfolyamán tanuló fiatalok körében.

A 17 éves fiatalok alkoholfogyasztási szokásainak megismeréséhez nyújt támpontot egy 1992 őszi, a fővárosi középiskolások 4518 fős reprezentatív mintáján végzett vizsgálat (Elekes, Paksi 1994). Ennek alapján a 17 éves fiatalok 92,2%-a fogyasztott eddigi élete során már alkoholt. A kérdezést megelőző egy évben alkoholt fogyasztók aránya 87,5%, a megelőző hónapban alkoholt fogyasztók aránya 57,3% volt. A megkérdezett diákoknak tehát több mint fele havi rendszerességgel fogyaszt alkoholt, ám kevesen vannak olyanok, akiknél viszonylag nagy gyakoriságokkal találkozunk. A megkérdezettek 22%-ával fordul elő, hogy a kérdezést megelőző két hétben legalább egy alkalommal öt, vagy ennél több italt fogyasztott el egyszerre (egy ital= egy pohár bor, vagy egy korsó sör, vagy egy kupica tömény). Hasonló arányokat mutatott a megelőző hónapban előfordult lerészegedések gyakorisága is. A megkérdezettek 21,9%-a volt legalább egyszer részeg a kérdezést megelőző hónapban. A megkérdezettek többségére inkább az alkalmi alkoholfogyasztás a jellemző, bár nem elhanyagolható azoknak az aránya sem, akik egy-egy alkalommal nagy mennyiségű alkoholt fogyasztanak el, és viszonylagos rendszerességgel lerészegednek.

1995-ben már egy európai program (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs, ESPAD) részeként került sor a 16 éves népesség országos reprezentatív mintájának vizsgálatára. Az ESPAD-program célja összehasonlító adatok gyűjtése Európa középiskolásainak dohányzásáról, alkohol-és egyéb drogfogyasztásáról. A program legfontosabb hosszú távú célja a fiatalok fogyasztási szokásaiban bekövetkezett változások mérése, az országonként eltérő trendek összehasonlítása. Az ESPAD-program keretében 1995 tavaszán került sor a magyarországi 16 éves középiskolások reprezentatív, országos drog-és alkohol epidemiológiai adatfelvételére (Elekes, Paksi 1996). Ennek eredményei alapján a 16 éves középiskolások 91,4%-a fogyasztott már életében valamilyen szeszesitalt és 46,7%-uk volt már életében részeg (a fiúk 60,8%, lányok 46,3%-a). A megkérdezettek többsége csak néhány alkalommal ivott. A 20-nál többszöri fogyasztás a válaszolók 27,7%-ára volt jellemző (fiúknál 36,6%, lányoknál 19,3%).

Az alkoholfogyasztás éves prevalenciája 80,6%, míg a havi prevalencia értéke 50,4%. A prevalencia értékek nemenként megközelítőleg azonosak, de a fiúk általában nagyobb

gyakorisággal, és nagyobb mennyiségben fogyasztanak alkoholt. Az első alkoholfogyasztás a sör és a bor esetében leggyakrabban a 14 éves korban történik, az első töményital elfogyasztása pedig a 14-15 éves korban.

Az alkoholfogyasztás helyszínéeként leggyakrabban a discót, és más szórakozóhelyeket jelöltek meg leginkább, a válaszadók 22,5%-a azonban otthon fogyasztott legutóbb alkoholt. A lányok szignifikánsan nagyobb arányban említették az otthoni ivást, a fiúk pedig valamelyest nagyobb arányban neveztek meg helyszínül kocsmát, sörözőt, valamint az utcát és egyéb nyitott területeket.

A kérdézet megelőző utolsó alkoholfogyasztás alkalmával a válaszadók 32,8%-a fogyasztott sört. A fiúk közül ez az arány 48,4%, a lányoknál pedig csak 18,2%. A válaszadók 48,4%-ánál fordult elő bor fogyasztása az utolsó ivás alkalmával. A lányoknál ez az arány 44%, a fiúknál 54,1% volt.

Az 1995 és 2003 között végzett kutatások eredményei azt mutatják, hogy a 10. évfolyamon tanuló fiatalok körében az alkoholfogyasztás valamennyi mutatója növekedett. A növekedés lányoknál erőteljesebb volt, mint a fiúknál, ezért itt már a lányok alkoholfogyasztása sokkal közelebb áll a fiúkéhoz, mint 1995-ben.

Míg a többi európai országban csökken a gyógyszerrel alkohollal együtt kipróbáló fiatalok száma, Magyarországon folyamatosan nő az arányuk, sőt az orvosi javaslat nélkül nyugtatót, altatót szedő fiatalok száma Magyarországon az egyik legmagasabb Európában, derült ki a svéd ESPAD Intézet most nyilvánosságra hozott 2007-es jelentéséből. Az ESPAD Report 2007 címet viselő kutatás valamennyi magyarországi adatfelvétele a Budapesti Corvinus Egyetemen készült, Elekes Zsuzsanna és kutatócsoportja közreműködésével. A továbbiakban ismerjük meg a jelentés alkoholfogyasztásra vonatkozó főbb eredményeit.

A 16 éves korosztály körében végzett felmérés alapján a gyógyszerrel alkohollal együtt kipróbálók aránya csak Csehországban magasabb, mint nálunk: a 2007-es adatok szerint Magyarországon 9-12 % közé tehető. Ráadásul ez az arány folyamatosan nő, annak ellenére, hogy Európában 1990 óta csökken a fogyasztás. Európában a 16 éves fiatalok 61%-a vallotta magát rendszeres alkoholfogyasztónak. Magyarországon a diákok kicsivel ritkábban isznak (59%), de ha igen, akkor a mennyiség az európai átlagot közelíti.

A rendszeres alkoholfogyasztás Európában 2007-ben a fiatalok körében némileg csökkent. A magyaroknál ez a javuló tendencia még nem figyelhető meg.

A magyar fiatalok kevésbé szeretik a sört az európaiaknál, viszont több tömény italt és kétszer annyi bort fogyasztanak, mint kortársaik. A „nagyivás”, ami egymás után minimum öt ital legurítását jelenti, szintén elterjedt. Európában a fiatalok 43%-a, Magyarországon is minden harmadik diák legalább egyszer ivott ekkora mennyiséget.

A fiatalok alkoholfogyasztása egyre inkább a hétvégi nagyivás irányába tolódik el, ez Magyarországon is megfigyelhető, bár kevésbé elterjedt, mint például Dániában, az Egyesült Királyságban, Ausztriában, Írországban, Szlovákiában és Spanyolországban.

Megfigyelhető, hogy egyre többen isznak- napközben is- közterületeken, bár ez más európai országban is gyakori. A volt szocialista országokban, így nálunk is, nagyon sok

helyen és szinte korlátlanul árusítanak szeszes italt, az érvényben lévő jogszabályi tiltások és kereskedelmi korlátozások ellenére is.

Irodalom

- Elekes Zs., Paksi B. (1994). Adalékok a magyarországi drogfogyasztás alakulásához. In: Devianciák Magyarországon.
- Elekes Zs., Paksi B. (1996) A magyarországi középiskolások alkohol és drogfogyasztása. Népjóléti Minisztérium.
- Elekes Zsuzsanna: Európai iskola vizsgálat az alkohol-és egyéb drogfogyasztási szokásokról (ESPAD) 2007 Magyarországon (BCE-Budapesti Corvinus Egyetem-Szociológia és Szociálpolitika Tanszék.
- Monshouwer, K., Verdurmen, J., Dorsselaer,S., Smit,E.,Gorter,A.,Vollebergh,W.(2008). Jeugd en riskant gedrag 2007.Kerngegevens uit het Peilstationonderzoek Scholieren Utrecht: Trimbos Instituut.
- Van Laar,M.W., Cruts,A.A.N.,Verdurmen,J.E.E.,van Ooyen-Houben,M.M.J., Meijer,R.F.(2007).Nationale Drug monitor.Jaarbericht 2006.Utrecht Timbos.
- Van der Vorst, H. (2007). The key to the cellar door. The role of the family in Adolescents Alcohol Use (Proefschrift) Radboud Universiteit Nijmegen.
- Vet,R., Van den Eijnden,R. (2007).Het gebruik van alcohol door jongeren en de rol van ouders. IVO-onderzoek (NIGZ) Rotterdam.